BOSHLANG‘ICH SINFLARDA SUN’IY INTELLEKTDAN FOYDALANISH TARTIBI

Baxramova Shaxnoza Xolyigit qizi
Boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur tezisda boshlang‘ich ta’lim jarayonida sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari va samarali foydalanish tartibi yoritilgan. Ta’lim jarayonining raqamlashtirilishi sharoitida sun’iy intellekt o‘qituvchiga darslarni rejalashtirish, didaktik materiallar tayyorlash, o‘quvchilarning individual ehtiyojlariga mos topshiriqlar yaratish va ta’lim jarayonini qiziqarli tashkil etishda yordamchi vosita bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Tezisda boshlang‘ich sinflarda sun’iy intellektdan foydalanishning bosqichlari, afzalliklari, ehtiyotkorlik bilan yondashilishi lozim bo‘lgan jihatlari hamda o‘qituvchining nazorati masalalari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: sun’iy intellekt, boshlang‘ich ta’lim, raqamli ta’lim, innovatsion texnologiyalar, o‘qituvchi, o‘quvchi, individual ta’lim, raqamli savodxonlik.

Аннотация

В данной статье рассматриваются педагогические возможности и порядок эффективного использования технологий искусственного интеллекта в начальном образовании. В условиях цифровизации образования искусственный интеллект может выступать вспомогательным инструментом для планирования уроков, подготовки дидактических материалов, создания заданий с учетом индивидуальных потребностей учащихся и повышения интереса к учебному процессу. Особое внимание уделяется роли учителя, безопасности и необходимости педагогического контроля при использовании искусственного интеллекта.

Ключевые слова: искусственный интеллект, начальное образование, цифровое образование, инновационные технологии, учитель, ученик, индивидуальное обучение, цифровая грамотность.

Abstract

This thesis examines the pedagogical opportunities and effective procedures for using artificial intelligence technologies in primary education. In the context of digitalization, artificial intelligence can serve as an auxiliary tool for lesson planning, preparation of educational materials, creation of differentiated tasks and increasing students' interest in learning. The paper emphasizes the importance of teacher supervision, age-appropriate content, digital literacy and responsible use of artificial intelligence in primary education.

Keywords: artificial intelligence, primary education, digital education, innovative technologies, teacher, student, individual learning, digital literacy.

Kirish

Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim tizimiga yangi imkoniyatlarni olib kirmoqda. Ayniqsa, sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi ta'lim jarayonini tashkil etish, o'quv materiallarini yaratish va o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olishda yangi yondashuvlarni shakllantirmoqda.

Boshlang'ich ta'lim insonning keyingi ta'lim bosqichlari uchun mustahkam poydevor yaratadigan muhim davr hisoblanadi. Aynan shu bosqichda o'quvchilarda o'qishga qiziqish, mustaqil fikrlash, mantiqiy tafakkur, ijodkorlik va axborot bilan ishlash ko'nikmalari shakllanadi. Shu sababli zamonaviy pedagogik texnologiyalarni boshlang'ich ta'limga to'g'ri va maqsadli tatbiq etish dolzarb masalalardan biridir.

Sun'iy intellektdan ta'limda foydalanish o'qituvchining o'rnini egallashni emas, balki uning faoliyatini qo'llab-quvvatlashni nazarda tutadi. O'qituvchi SI tomonidan

yaratilgan materialni tanlashi, tekshirishi, o‘quvchilarning yoshiga moslashtirishi va pedagogik maqsadga muvofiqligini baholashi lozim.

Asosiy qism

Sun’iy intellekt — insonning ayrim aqliy faoliyatlarini, jumladan, ma’lumotlarni tahlil qilish, matn yaratish, savollarga javob berish va muayyan vazifalarni bajarishni kompyuter tizimlari orqali amalga oshirish imkonini beruvchi texnologiyalar majmuasidir.

Boshlang‘ich ta’limda sun’iy intellektdan foydalanish bir necha asosiy yo‘nalishda amalga oshirilishi mumkin.

Birinchidan, **darsni rejalashtirishda** foydalanish mumkin.

O‘qituvchi dars mavzusiga mos metod, savol, topshiriq va mashqlar g‘oyalarini ishlab chiqishda SI vositalaridan yordamchi sifatida foydalanishi mumkin.

Ikkinchidan, **didaktik materiallar yaratish** imkoniyati mavjud. Masalan, ona tili, matematika, o‘qish savodxonligi va tabiatshunoslik fanlari bo‘yicha o‘quvchilarning yoshiga mos savollar, testlar, mantiqiy topshiriqlar, kichik matnlar va ijodiy mashqlar tayyorlash mumkin.

Uchinchidan, **individual yondashuvni kuchaytirish** mumkin. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim darajasi bir xil bo‘lmaydi. Ayrim o‘quvchilar mavzuni tez o‘zlashtirsa, boshqalarga qo‘shimcha tushuntirish va mashqlar kerak bo‘ladi. Sun’iy intellekt yordamida bir mavzu bo‘yicha turli murakkablikdagi topshiriqlar ishlab chiqish mumkin.

To‘rtinchidan, **o‘quvchilarning ijodkorligini rivojlantirish** uchun SI vositalaridan foydalanish mumkin. Masalan, o‘quvchilarga hikoya tuzish, savollarga ijodiy javob berish, rasm asosida matn yaratish yoki berilgan vaziyat bo‘yicha o‘z fikrini bildirish topshiriqlari berilishi mumkin.

Biroq sun’iy intellektdan foydalanishda aniq tartibga rioya qilish muhim.

Boshlang‘ich sinflarda sun’iy intellektdan foydalanish bosqichlari

1-bosqich — maqsadni belgilash.

O‘qituvchi avvalo darsning ta’limiy maqsadini aniqlaydi. SI texnologiyasi dars maqsadiga xizmat qilishi kerak.

2-bosqich — vositani tanlash.

Dars mazmuniga mos sun’iy intellekt vositasi tanlanadi. Bunda o‘quvchilarning yoshi, mavzuning murakkabligi va ta’limiy vazifa hisobga olinadi.

3-bosqich — material yaratish.

SI yordamida topshiriqlar, savollar, mashqlar, matnlar yoki boshqa o‘quv materiallari tayyorlanadi.

4-bosqich — o‘qituvchi tomonidan tekshirish.

Bu eng muhim bosqichlardan biridir. Sun’iy intellekt tomonidan berilgan ma’lumot har doim ham xatosiz bo‘lavermaydi. Shu sababli o‘qituvchi materialni tekshirishi, zarur joylarini tuzatishi va o‘quvchilarning yoshiga moslashtirishi kerak.

5-bosqich — o‘quv jarayoniga tatbiq etish.

Tayyorlangan material dars jarayonida individual, juftlik yoki guruhli faoliyat shaklida qo‘llanilishi mumkin.

6-bosqich — natijani baholash.

O‘qituvchi SI vositasidan foydalanish o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalariga qanday ta’sir ko‘rsatganini tahlil qiladi.

Sun’iy intellektdan foydalanishning afzalliklari

Boshlang‘ich ta’limda sun’iy intellektdan oqilona foydalanish quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

• darslarni qiziqarli va interfaol tashkil etish;

• turli darajadagi topshiriqlar yaratish;

• o‘qituvchining vaqtini tejash;

• didaktik materiallar tayyorlashni yengillashtirish;

• o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish;

• individual ta’lim imkoniyatlarini kengaytirish;

• zamonaviy raqamli savodxonlikni shakllantirish.

Shu bilan birga, sun’iy intellektdan foydalanishning ayrim xavf va cheklovlari ham mavjud. O‘quvchining tayyor javobga haddan tashqari tayanib qolishi mustaqil fikrlashning rivojlanishiga salbiy ta’sir qilishi mumkin. Bundan tashqari, SI tomonidan berilgan ma’lumotlarda xatolik bo‘lishi ehtimoli mavjud. Shuning uchun o‘qituvchi nazorati doimo saqlanishi kerak.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilan ishlashda **shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish**, xavfsiz raqamli muhit yaratish va o‘quvchining yosh xususiyatlariga mos kontentdan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega.

Amaliy tavsiyalar

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari sun’iy intellektdan foydalanishda quyidagi tavsiyalarga amal qilishlari maqsadga muvofiq:

1. SI vositasini dars maqsadiga mos ravishda tanlash.
2. SI tomonidan yaratilgan har qanday ma’lumotni o‘qituvchi tomonidan tekshirish.
3. O‘quvchilarga tayyor javobni emas, fikrlash va izlanishni talab qiluvchi topshiriqlar berish.
4. O‘quvchilarning yoshiga mos bo‘lmagan kontentdan foydalanmaslik.
5. Shaxsiy ma’lumotlarni SI tizimlariga kiritmaslik.
6. An’anaviy pedagogik metodlarni sun’iy intellekt bilan uyg‘unlashtirish.
7. O‘quvchilarda raqamli va axborot savodxonligini shakllantirish.
8. SI vositalaridan foydalanish me’yorini saqlash.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, sun’iy intellekt boshlang‘ich ta’limni rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega zamonaviy texnologiyalardan biridir. Undan to‘g‘ri va maqsadli foydalanish o‘qituvchining metodik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash, darslarni

qiziqarli tashkil etish, o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish va ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, sun’iy intellektni ta’lim jarayoniga joriy etishda o‘qituvchining pedagogik nazorati asosiy o‘rinda turishi kerak. SI o‘qituvchining o‘rnini egallamasligi, balki uning faoliyatini boyituvchi yordamchi vosita sifatida qo‘llanilishi lozim.

Demak, boshlang‘ich ta’limda sun’iy intellektdan foydalanishning eng maqbul modeli — **“o‘qituvchi + sun’iy intellekt + o‘quvchi”** hamkorligiga asoslangan ta’lim modelidir. Bunday yondashuv zamonaviy texnologiyalar imkoniyatlaridan foydalanish bilan birga, o‘quvchining mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va insoniy qadriyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining sun’iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirishga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlari.
3. UNESCO. *Guidance for Generative AI in Education and Research*. Paris, 2023.
4. UNESCO. *Artificial Intelligence and Education: Guidance for Policy-makers*. Paris, 2021.
5. OECD. *Digital Education Outlook*. OECD Publishing.
6. Holmes W., Bialik M., Fadel C. *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*.
7. Luckin R. et al. *Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education*. Pearson, 2016.
8. European Commission. *Ethical Guidelines on the Use of Artificial Intelligence in Teaching and Learning for Educators*.
9. Russell S., Norvig P. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. Pearson.

10. Kasneci E. et al. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education.